

Uttalelse: Miljø og klima må settes foran storselskapenes interesser

Dagens handels- og investeringsbeskyttelsesavtaler setter handel og storselskapenes interesser foran klima og miljø. Avtalene gjør handel til et mål i seg selv og innskrenker det politiske handlingsrommet til å bekjempe klimakrisen og beskytte miljøet. De binder samfunnet til en økonomisk modell basert på ubegrenset økonomisk vekst, som er uforenlig med reduksjon av klimagassutslipp, bevaring av biologisk mangfold og vern av naturen.

Mer handel betyr økt varetransport. CO₂-utslipp fra global transport har økt kraftig og fortsetter å øke som følge av vekst i verdenshandelen. Om vi ikke endrer det internasjonale handelssystemet som opprettholder og forsterker denne utviklingen, vil klimagassutslipp fra internasjonal transport med skip og fly utgjøre hele 40 prosent av globale utslipp innen 2050.

Nyliberale handelsavtaler gjør det ulovlig å gi forrang lokale og nasjonale produsenter og å favorisere noen teknologier og energikilder foran andre. Det hindrer land og lokalsamfunn i å føre en politikk som fremmer lokal og mer bærekraftig produksjon og å prioritere fornybare og miljøvennlige energikilder foran fossilt drivstoff. Avtalene øker handel med olje, kull og gass så vel som handel i sektorer som er avhengige av store mengder fossilt drivstoff.

Det rådende handelsregimet favoriserer en miljø- og klimaskadelig modell for industrielt jordbruk, på bekostning av lokalt småskalajordbruk som er mer bærekraftig. Industrielt jordbruk er avhengig av giftige kjemikalier som skader mennesker og natur, det er svært energikrevende og det er en viktig årsak til avskoging av regnskogen og andre vitale økosystemer. Ifølge FNs klimapanel står det industrielle jordbruket for hele 37 prosent av de globale klimagassutslippene.

Investor-stat-tvisteløsning (ISDS) i investeringsavtaler gir multinasjonale selskaper makt til å saksøke land i private tribunaler og kreve ubegrensede summer i erstatning for politikk som selskapene taper penger på. Flertallet av tvistene gjelder miljøreguleringer, og det er gruve- og oljeselskaper som bruker ISDS-systemet mest. Søksmål har blant annet blitt reist mot forbud mot fracking, utfasing av atomkraft, forbud mot olje- og gassutvinning og mot miljøskadelige gruveprosjekter. ISDS har en avskrekkende effekt som gjør at myndigheter ofte trekker tilbake eller utvanner klima- og miljøreguleringer om det er fare for søksmål.

Nyliberale handelsavtaler inneholder bestemmelser og mekanismer som innskrenker politisk handlingsrom og som svekker og utvanner reguleringer og standarder for klima, miljø, matsikkerhet, helse og dyrevelferd. Avtalene fremmer en risikobasert tilnærming til regulering, og truer føre-var-prinsippet. Mange handelsavtaler inneholder ulike former for «regulatorisk samarbeid», som senker standarder til et minste felles multiplum, og gir storselskapene rett til å delta i politiske beslutningsprosesser og innflytelse til å stoppe eller utvanne miljølover og klimatiltak.

Bærekraftkapitlene i en rekke handelsavtaler bidrar ikke til å beskytte miljø og klima. Kapitlene er ikke bindende i praksis fordi de ikke kan håndheves gjennom økonomiske sanksjoner, slik resten av avtalenes bestemmelser kan. Å bryte bestemmelsene om miljø og bærekraftig utvikling får ingen konsekvenser. Kapitlene har dessuten et svakt og uforpliktende språk, og de tar forbehold om at miljøreguleringer og klimatiltak ikke må

utgjøre begrensninger på handel. Slike bærekraftkapitler er ikke bare ubrukelige, de gir en falsk legitimitet til avtaler som i sin essens er skadelige for miljø og klima.

I internasjonal rett veier beskyttelse av handel og storselskapenes investeringer tyngre enn klima og miljø. Dette kommer til uttrykk ved at bestemmelsene i handels- og investeringsavtaler effektivt kan håndheves gjennom sanksjoner, mens miljø- og klimaavtaler er basert på frivillighet og konsultasjoner.

Skal vi avverge en global klimakatastrofe, må vi handle nå. Vi må endre den økonomiske modellen og det rådende handelsregimet som er drivkreftene bak økte klimagassutslipp, miljøødeleggelser og tap av naturmangfold. Vi trenger en alternativ og demokratisk handelspolitikk som setter mennesker, miljø og klima foran storselskapenes interesser.

Attac krever:

- At Norge ikke ratifiserer handelsavtalen mellom EFTA og Mercosur, og ikke inngår flere nye klima- og miljøskadelige handels- og investeringsavtaler.
- At Norge trekker seg fra eller reforhandler eksisterende avtaler slik at de blir forenlige med klima- og miljømål. Alle handelsavtaler må sette klima og miljø foran handel og gi landene fullt politisk handlingsrom til å gjennomføre politiske tiltak for å bekjempe klimaforandringene og beskytte miljøet. Avtalene må respektere føre-var-prinsippet og på ingen måte bidra til å svekke reguleringer og standarder for klima, miljø, matsikkerhet, helse, forbrukervern og dyrevelferd.
- At Norge ikke inngår handels- og investeringsavtaler med land som ikke følger sine forpliktelser i Paris-avtalen og andre internasjonale miljøavtaler.
- At handelsavtaler ikke innskrenker politisk handlingsrom til å fremme lokal mat- og jordbruksproduksjon og til å støtte småbønder, og til å bruke toll, teknologioverføring og subsidiering av lokale produsenter, for å redusere klimautslipp, beskytte miljøet, fremme grønn teknologi og sikre bærekraftig matproduksjon.
- At Norge trekker seg fra alle investeringsavtaler som inkluderer investor-stat-tvisteløsning, og ikke inkluderer ISDS i nye avtaler. Norge må gå imot EUs forslag om en global investeringsdomstol (MIC), og heller fremme en koordinert avvikling av det dypt urettferdige, udemokratiske og miljøfiendtlige ISDS-systemet.
- At det internasjonale avtalehierarkiet endres slik at bestemmelser og forpliktelser i internasjonale avtaler og konvensjoner for klima og miljø kan effektivt håndheves gjennom sanksjonsmekanismer og overordnes bestemmelsene i handels- og investeringsavtaler.
- Full åpenhet og demokratisk behandling av handelsforhandlinger. Det innebærer at alle forhandlingsdokumenter offentliggjøres; en bred og opplyst debatt i Stortinget; offentlige høringer om avtaleutkast; og uavhengige konsekvensutredninger med vekt på miljø, klima, menneskerettigheter, arbeidstakerrettigheter og forbrukervern. Storselskapene og deres lobbyorganisasjoner må ikke gis privilegert tilgang til handelsforhandlinger.